

**Załącznik nr 5
do Zarządzenia Nr 3211/2010
Prezydenta Miasta Krakowa
z dnia 16.12.2010 r.**

**PROGRAM AKTYWNOŚCI LOKALNEJ DLA MIESZKANCÓW
DZIELNIC V i VII W KRAKOWIE NA LATA 2010 – 2012
WYCHOWUJĄCYCH DZIECI W WIEKU DORASTANIA
„Siła rodziny”**

Wstęp

W dniu 28 września 2007 r. zatwierdzony został przez Komisję Europejską Program Operacyjny Kapitał Ludzki, zawierający Priorytet VII – *Promocja integracji społecznej*. Obejmuje on działania z zakresu polityki integracji społecznej, których celem jest zapewnienie równego dostępu do zatrudnienia osobom wykluczonym, zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz dyskryminowanym na rynku pracy, a także podwyższenie ich statusu zawodowego i społecznego, poprzez przygotowanie ich do wejścia lub powrotu na rynek pracy. W ramach Priorytetu VII przewiduje się między innymi realizację projektów systemowych (polegają na dofinansowaniu zadań publicznych, w ramach zaś projektów systemowych mogą być finansowane formy środowiskowej pracy socjalnej - między innymi Programy Aktywności Lokalnej, które powinny prowadzić do aktywizacji środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W 2010 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie przygotował do realizacji w latach 2010-2012 Program Aktywności Lokalnej „Siła Rodziny” dla Dzielnic V i VII Krakowa. Program skierowany jest w szczególności do młodzieży wykluczonej bądź zagrożonej wykluczeniem społecznym w wieku 15-25 lat i ich rodzin. W działania projektu zaangażowani będą również inni mieszkańcy Dzielnic V i VII oraz podmioty realizujące zadania na rzecz adresatów programu, w celu aktywizacji i koordynacji działań na rzecz środowiska lokalnego. Program został przygotowany w oparciu o diagnozę środowiska lokalnego sporządzoną na podstawie danych statystycznych Urzędu Statystycznego w Krakowie, danych statystycznych Filii nr 7 Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie, danych uzyskanych w trakcie badania sondażowego przeprowadzonego wśród potencjalnych beneficjentów programu, będących klientami Filii nr 7 Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie, wśród przedstawicieli podmiotów realizujących działania na rzecz młodzieży, analizy dokumentacji osób uczestniczących w badaniu oraz indywidualnych wywiadów z pracownikami socjalnymi prowadzącymi rodziny.

Opis problemu

Dzielnice V i VII położone są w zachodniej części Krakowa, łącznie zajmują powierzchnię 3405,22 ha. Dzielnica V obejmuje Krowodrzę, Nową Wieś i Łobzów, natomiast na terenie Dzielnicy VII znajdują się: Zwierzyniec, Półwie Zwierzynieckie, Błonia, Przegorzały, Wola Justowska, Las Wolski, Bielany i Olszanica, co sprawia, że posiada ona na swoim obszarze najwięcej ze wszystkich dzielnic terenów zielonych i rekreacyjnych: Błonia, Las Wolski, Wzgórza Sikornik i Sowiniec, Bielany, Ogród Zoologiczny, a także kopce: Tadeusza Kościuszki i Józefa Piłsudskiego. Na ich terenie zameldowanych jest (pobyty stały i czasowy) ponad 67 tys. osób, z czego prawie 54% stanowią kobiety (Tabela 2).

Tabela 2. Mieszkańcy Dzielnic V i VII w 2008 r.

Kategoria	Dzielnica V				Dzielnica VII				Razem	
	Stały		Czasowy		Stały		Czasowy			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Kobiety	19 710	56,35	4 894	43,79	10 939	54,18	848	63,33	36 391	53,77
Mężczyźni	15 265	43,65	6 283	56,21	9 251	45,82	491	36,67	31 290	46,23
łącznie	34 975	100	11 177	100	20 190	100	1 339	100	67 681	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.statkrak.pl.

Tabela 3. Ekonomiczne grupy wiekowe wśród mieszkańców Dzielnic V i VII w 2008 r.

Kategoria	Wiek przedprodukcyjny		Grupa mobilna 18-44 lata		Grupa niemobilna K 45-59, M 45-64		Wiek produkcyjny ogółem		Wiek poprodukcyjny	
	Dzielnice V i VII		Dzielnice V i VII		Dzielnice V i VII		Dzielnice V i VII		Dzielnice V i VII	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Kobiety	4 104	49,9	15 042	49,4	7 244	49,7	22 286	49,5	10 001	69,3
Mężczyźni	4 121	50,1	15 402	50,6	7 335	50,3	22 737	50,5	4 432	30,7
Ogółem	8 225	100	30 444	100	14 579	100	45 023	100	14 433	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.statkrak.pl

Jak wynika z powyższej tabeli, dominującą grupę stanowią osoby w wieku aktywności zawodowej. Obszar ten zamieszkuje 8 225 osób w wieku przedprodukcyjnym, z czego 49,9% stanowią kobiety. Podobnie niewielkie zróżnicowanie możemy zaobserwować wśród osób w wieku produkcyjnym, wśród których odsetek kobiet wynosi 49,5%. Dopiero wśród osób w wieku poprodukcyjnym populacja kobiet wyraźnie przewyższa (ponad dwukrotnie) populację mężczyzn (69,3% kobiet w stosunku do 30,7% mężczyzn).

Tabela 4. Mieszkańcy Dzielnic V i VII według wieku w 2008 r.

Przedziały wiekowe	Dzielnica V			Dzielnica VII			Razem		
	Ogółem	W tym kobiety		Ogółem	W tym kobiety		Ogółem	W tym kobiety	
		L	%		L	%		L	%
0-4	1 304	639	49,00	999	474	47,45	2 303	1 113	48,33

5-9	1 088	552	50,74	889	442	49,72	1 977	994	50,28
10-14	1 234	609	49,35	940	431	45,85	2 174	1 040	47,84
15-19	3 002	1 474	49,10	1 474	844	57,26	4 476	2 318	51,79
20-24	10 188	4 464	43,82	1 486	779	52,42	11 674	5 243	44,91
25-29	3 370	1 672	49,61	1 681	882	52,47	5 051	2 554	50,56
30-34	2 711	1 399	51,60	1 561	846	54,20	4 272	2 245	52,55
35-39	1 998	1 092	54,65	1 396	734	52,58	3 394	1 826	53,80
40-44	2 003	1 067	53,27	1 345	746	55,46	3 348	1 813	54,15
45-49	2 300	1 268	55,13	1 479	778	52,60	3 779	2 046	54,14
50-54	3 047	1 709	56,08	1 841	1 018	55,30	4 888	2 727	55,80
55-59	2 882	1 646	57,11	1 549	825	53,26	4 431	2 471	55,77
60-64	2 229	1 279	57,38	1 183	652	55,11	3 412	1 931	56,59
65-69	1 847	1 166	63,13	877	501	57,13	2 724	1 667	61,20
70-74	2 067	1 325	64,10	841	534	63,50	2 908	1 859	63,93
75-79	2 132	1 377	64,59	869	546	62,83	3 001	1 923	64,08
80-84	1 698	1 134	66,78	646	442	68,42	2 344	1 576	67,24
85-89	754	516	68,44	350	227	64,87	1 104	743	67,30
90-94	210	152	72,38	93	64	68,82	303	216	72,29
95-99	79	56	70,89	28	21	75,00	107	77	71,96
100-999	9	8	88,89	2	1	50,00	11	9	81,82
Razem	46 152	24 604	53,31	21 529	11 787	54,75	67 681	36 391	53,77

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.statkrak.pl.

Najliczniejszą grupę wiekową, bo aż 23,9% mieszkańców (16 150 osób) stanowi młodzież między 15 a 24 rokiem życia (Tabela 4). Odsetek kobiet w tej grupie wynosi 46,82 %. Ze względu na dużą liczebność tej grupy wiekowej możemy spodziewać się realizacji założeń dotyczących liczebności beneficjentów programu. Teren Dzielnic V i VII objęty jest działaniami Filii nr 7 Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie. Poniższe zestawienia prezentuje liczbę osób i rodzin objętych pomocą w latach 2009-2010.

Tabela 5. Liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną w Filii nr 7.

Wyszczególnienie	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach		
	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010	
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych	1 424	1 155	1 165	925	1 740	1 381	
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych	313	32	311	32	365	37	
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych	1 401	1 142	1 147	912	1 714	1 365	
Pomoc udzielona w postaci pracy socjalnej – ogółem	X	X	1 164	921	1 717	1 369	
W tym wyłącznie w postaci pracy socjalnej	X	X	227	159	320	240	
Praca socjalna prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny	Liczba kontraktów socjalnych		Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi				
	2009		I VIII 2010		2009		I-VIII 2010
	64		40		64		40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS, F7.

W 2009 r. na terenie działania Filii nr 7 Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, objęto pomocą 1165 rodzin, w których funkcjonowało 1740 osób. W pierwszej połowie 2010 r. objęto pomocą już 925 rodzin, w których żyje 1381 osób. Pomocy w postaci pracy socjalnej udzielono w 2009 roku 1164 rodzinom, a w pierwszej połowie 2010 r. – 921 rodzinom. Ponadto w 2009 r. zrealizowano 64 kontrakty socjalne. Natomiast w 2010 r. zawarto 24 nowe kontrakty i kontynuowano pracę w oparciu o kontrakt z ubiegłego roku w 16 przypadkach. Większość klientów Filii nr 7 MOPS w latach 2009-2010 stanowiły kobiety. W 2009 r. spośród 1847 świadczeniobiorców 61% stanowiły kobiety, natomiast w 2010 r. tendencja ta uległa zmniejszeniu – udział kobiet w grupie świadczeniobiorców wynosił prawie 52%. Szczegółowe zestawienie prezentuje Tabela 6.

Tabela 6. Analiza osób objętych pomocą wg świadczeniobiorców¹.

płeć	Wiek	Liczba osób	
		I-XII 2009	I-VI 2010
Razem	Razem	1847	1011
Kobiety	Razem	1131	523
	0-17	137	111
	18-25	50	33
	26-35	84	56
	36-45	96	72
	46-55	135	94
	56-65	125	87
	66 i więcej	463	70
	Brak danych	41	X
Mężczyźni	Razem	716	488
	0-17	158	132
	18-25	35	18
	26-35	52	46
	36-45	56	45
	46-55	130	105
	56-65	135	111
	66 i więcej	122	31
	Brak danych	28	X

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS F7.

Wśród najczęstszych przyczyn trudnej sytuacji życiowej klientów Filii nr 7 MOPS, skutkujących przyznaniem pomocy, należy wymienić: długotrwałą lub ciężką chorobę, niepełnosprawność, ubóstwo, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Szczegółowe zestawienie prezentuje Tabela 7.

Tabela 7. Powody przyznania pomocy w 2009 i 2010 r.

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	
	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010
Ubóstwo	489	396	847	638
Potrzeba ochrony macierzyństwa	25	18	127	103
W tym: Wielodzietność	14	11	89	74
Bezrobocie	203	154	447	335
Niepełnosprawność	918	734	1 168	903

¹ Świadczeniobiorca – każda osoba, dla której przyznano świadczenie.

Długotrwała lub ciężka choroba	987	777	1 284	988
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – ogółem	138	105	439	328
W tym: Rodziny niepełne	126	95	364	265
Rodziny wielodzietne	12	10	75	63
Przemoc w rodzinie	11	9	36	25
Alkoholizm	36	30	58	51
Narkomania	7	7	10	9
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	14	10	16	13
Zdarzenie losowe	4	11	4	29
Sytuacja kryzysowa	2	1	5	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MOPS, F7.

Najczęściej udzielanymi przez Filię nr 7 MOPS świadczeniami, poza pracą socjalną, były kolejno: zapewnienie posiłku, usługi opiekuńcze, zasiłki okresowe, zasiłki specjalne celowe oraz zasiłki stałe.

Tabela 8. Udzielone świadczenia w Filii nr 7 MOPS w latach 2009-2010 r.

Forma pomocy	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie		Liczba świadczeń		Kwota świadczeń w zł		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	
	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010	I-XII 2009	I-VI 2010
Zasiłki stałe - ogółem (dotowane)	280	242	2 641	1 266	962 702	467 416	279	241	324	262
W tym przyznane dla osoby: samotnie gospodarującej	253	226	2 441	1 190	925 487	453 861	253	226	253	226
Pozostającej w rodzinie	30	17	200	76	37 215	13 555	28	16	74	37
Zasiłki okresowe – ogółem	424	329	3 016	1453	381 823	178 289	421	327	733	524
W tym: Środki własne	x	X	x	X	59 300	24 616	x	X	x	X
dotacja	x	X	x	X	322 523	153 673	x	X	x	X
W tym przyznane z powodu: bezrobocia	139	103	669	375	177 704	94 898	139	103	291	195
Długotrwałej choroby niepełnosprawności	68	29	230	87	41 373	16 357	68	29	122	50
posiłek	231	189	1 959	924	127 073	51 664	230	188	313	217
	492	577	93 415	60 416	370 658	245 366	371	410	729	736
w tym: dla dzieci	233	202	29 873	18 457	120 358	77 921	133	113	471	414
Usługi opiekuńcze – ogółem	459	330	135 171	54 765	746 217	402 583	451	328	511	362
W tym: specjalistyczne	1	2	16	72	302	1 399	1	2	4	10
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	737	563	x	x	855 549	273 459	731	559	1 217	925
W tym: Zasiłki specjalne celowe	351	258	1 340	763	138 503	59 379	350	256	642	496

Poradnictwo specjalistyczne (rodzinne)	x	x	x	x	x	x	31	32	107	60
Interwencja kryzysowa	x	x	x	x	x	x	7	1	7	1
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	39		10 449		105 561		38		47	
Praca socjalna	x	x	x	x	x	x	1 164	921	1 717	1 369

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania półrocznego i rocznego z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za I-XII 2009 i I-VI 2010 r.*

Mieszkańcy Dzielnic V i VII mają dobry dostęp do infrastruktury – na ich terenie znajduje się wiele instytucji: szkoły podstawowe, gimnazja, licea, przedszkola, żłobki, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego (np. prowadzona przez TPD „Świetliki”, Dzienny Ośrodek Socjoterapii prowadzony przez Stowarzyszenie „U Siemachy”), przychodnie lekarskie, hotele, domy studenckie, obiekty sportowe (np. Towarzystwo Sportowe „Wisła”), biblioteki, uczelnie wyższe (np. Uniwersytet Rolniczy, Uniwersytet Pedagogiczny, Politechnika Krakowska, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Ekonomiczny), domy kultury (np. Młodzieżowy Dom Kultury „Dom Harcerza”, Klub „Paleta” – agenda Centrum Kultury „Dworek Białoprądnicki”, Centrum Kultury „Rotunda”), kina i teatry (kino „Mikro”, teatr „KTO”), muzea (Muzeum Narodowe, Muzeum Historii Fotografii, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa – oddział).

Cel główny i cele szczegółowe

Cel główny:

Przełamanie u młodych ludzi w wieku 15 – 24 lat, mieszkających w Dzielnicy V i VII m. Krakowa dziedziczenia marginalizacji, braku aktywności społecznej i zawodowej poprzez ich osobiste wsparcie oraz wsparcie ich rodzin, a także aktywizację podmiotów lokalnych działających na rzecz rodzin i młodzieży.

Cele szczegółowe:

- Przygotowanie młodzieży do prawidłowego pełnienia ról społecznych, rodzinnych i zawodowych w dorosłym życiu.
- Wzmacnianie rodzin we właściwym wypełnianiu swoich funkcji.
- Wspieranie aktywizacji zawodowej rodziców mających trudności na rynku pracy.
- Kształtowanie umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów przez beneficjentów.
- Stworzenie sieci współpracy podmiotów działających na rzecz beneficjentów PAL w środowisku lokalnym.
- Wypracowanie modelu pracy z rodzinami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.

Charakterystyka grupy docelowej

Program Aktywności Lokalnej „Siła Rodziny” adresowany jest do rodzin wychowujących dzieci, w których jest przynajmniej jedno dziecko w wieku od 15-go do 25-go roku życia, zamieszkałych na obszarze Dzielnic V i VII Gminy Miejskiej Kraków, zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz ich otoczenia. Beneficjentem ostatecznym może być osoba, która korzysta ze świadczeń pomocy społecznej oraz należy do jednej z poniższych grup:

- młodzież w wieku od 15-go do 25-go roku życia zagrożona wykluczeniem społecznym;
- rodzice młodzieży w wieku od 15-go do 25-go roku życia.

Beneficjenci ostateczni zostali wstępnie wytypowani spośród klientów Filii przez pracowników socjalnych. Wśród wytypowanych do programu rodzin, w czerwcu i lipcu 2010 r. animator lokalny przeprowadził badanie ankietowe dotyczące określenia ich sytuacji, przyczyn trudności w funkcjonowaniu, potrzeb oraz zasobów i potrzeb możliwości środowiska lokalnego. Ponadto badanie ankietowe diagnozowało chęć wzięcia udziału w programie.

Podstawowym problemem osób występujących w tej grupie jest niski stopień aktywności zawodowej (szczególnie wśród młodych członków grupy), a także brak nawyku wykonywania pracy. Osoby dziedziczą lub są zagrożone dziedziczeniem bezrobocia, nie posiadają pozytywnych wzorców, związanych z pracą i edukacją. Problemem jest również niskie wykształcenie i brak umiejętności poruszania się po rynku pracy. W wielu rodzinach występuje zjawisko minimalizacji potrzeb egzystencjalnych. Osoby te często utrzymują się z dorywczej pracy „na czarno” i wykazują niechęć do podejmowania legalnego zatrudnienia. Członkowie rodzin, dotkniętych problemem bezrobocia działają na siebie wzajemnie demotywiąco. Często razem z dziedziczonym bezrobociem występują również inne problemy społeczne, np. uzależnienia, przemoc domowa.

Rodziny wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym mają ograniczone możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych praw, dóbr i usług, które powinny być dostępne dla każdego. Wykluczenie społeczne pociąga za sobą daleko idące skutki w funkcjonowaniu jednostek i całych rodzin dotkniętych tym problemem: izolację społeczną, obniżenie poczucia podmiotowości, spadek możliwości zatrudnienia, wzrost postaw agresywnych bądź biernych, brak możliwości samodzielnego utrzymania się i stopniowe uzależnienie od wsparcia z zewnątrz, brak możliwości uczestnictwa w życiu społecznym i aktywności społeczno-zawodowej, brak dostępu i możliwości korzystania z dóbr kultury, zjawisko reprodukcji negatywnych wzorców kulturowych (dziedziczenie wykluczenia społecznego), wzrost poczucia zagrożenia społecznego, niższy poziom mobilności społecznej.

Powyższe skutki wykluczenia charakteryzują wstępnie wytypowaną do udziału w programie przez Filię nr 7 Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej grupę rodzin. Rodziny te są w większości długotrwale korzystającymi z pomocy MOPS – długość korzystania wahała się w granicach od 1 roku do 15 lat, a średni czas korzystania wyniósł ponad 9 lat. Dotykają je w szczególności takie problemy, jak: trudna sytuacja mieszkaniowa (zadłużenie, złe warunki mieszkaniowe), trudna sytuacja materialna/finansowa, powodująca nie tylko

ograniczenie możliwości uczestniczenia w życiu społecznym i kulturalnym, ale także minimalizację potrzeb egzystencjalnych, problemy zdrowotne (niepełnosprawność, przewlekła choroba), niski poziom wykształcenia rodziców (głównie wykształcenie zawodowe), samotne rodzicielstwo, brak stałego zatrudnienia (podejmowanie prac dorywczych, na umowę zlecenie, skutkujące niemożnością wypracowania zabezpieczenia w postaci emerytury), a także niewłaściwy model życia rodziców, stanowiący nieodpowiedni wzorzec dla dorastających dzieci i młodzieży.

Rodziny te charakteryzują się niewielką aktywnością – ze względu na ograniczone możliwości finansowe wyłączone są z uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym. Poza utrzymywaniem kontaktów z niewielką grupą znajomych, sąsiadami oraz członkami rodziny, nie wykazują większej aktywności. Część rodzin izoluje się lub wycofuje się z kontaktów z otoczeniem. Ponadto ze względu na fakt bycia klientami pomocy społecznej są etykietyzowani przez społeczeństwo jako rodziny patologiczne.

W omawianych rodzinach wychowaniem dzieci najczęściej zajmuje się matka, rodziny często nie mają wsparcia ze strony ojca, który nie pełni ról rodzinnych. Wspólnie zamieszkujący ojcowie często nie włączają się w proces wychowawczy ze względu na konieczność zarobkowania lub brak umiejętności postępowania z dziećmi. Z kolei ojcowie dzieci, którzy nie zamieszkują wspólnie z rodziną, najczęściej nie utrzymują kontaktu z dziećmi.

Poza realizacją obowiązku szkolnego, dzieci włączane są do drobnych prac domowych – mają swoje obowiązki. W większości omawianych rodzin dzieci nie mają większych trudności w nauce, aczkolwiek są również takie, które mają z nią problemy, nie uzyskują promocji do następnej klasy, wykazują absencję na zajęciach szkolnych lub wymagają nauczania indywidualnego.

Młodzież w tych rodzinach ma ograniczone możliwości rozwoju zainteresowań, uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym – jedynie w kilku omawianych rodzinach rodzice w miarę możliwości dbali o rozwój zainteresowań swoich dzieci i zapewnienie im zajęć w czasie wolnym od nauki. Ze względu na trudną sytuację finansową tych rodzin, większość dzieci spędza czas wolny w domu lub na podwórku. Poza czasem spędzonym w domu, najczęstszą aktywnością w tej grupie młodzieży są spotkania ze znajomymi.

Omawiana sytuacja rodzin może negatywnie rokować co do prawidłowego funkcjonowania w dorosłym życiu wychowujących się w nich dzieci i młodzieży, ze względu na takie czynniki w nich występujące, jak: długotrwałe korzystanie rodziny z pomocy społecznej, niewłaściwy styl życia rodziców, negatywne wzorce, brak uczestnictwa ojców w życiu rodziny, podejrzenie nadużywania alkoholu przez rodziców/rodzica, zagrożenie uzależnieniem dzieci od instytucji po osiągnięciu dorosłości, ograniczone uczestnictwo w życiu społecznym, kulturalnym, brak potrzeb wyższego rzędu, wycofanie się z aktywności społecznej, blokowanie aktywności dzieci, niskie aspiracje dotyczące przyszłości dzieci, nastawienie na pobieranie świadczeń z instytucji, bierna postawa wobec kierowania swoim życiem, brak kontroli nad swoim życiem, poczucie sprawstwa i wpływu na swoje życie, brak celów życiowych, życie dniem dzisiejszym, brak autorytetów w najbliższym otoczeniu, niska motywacja do zmiany, brak wiary w zmianę, niskie poczucie własnej wartości, poczucie

zagrożenia bezpieczeństwa rodziny związane z trudną sytuacją finansową – niezaspokojenie podstawowych potrzeb.

Młodzież wychowująca się w omawianych rodzinach zagrożona jest dziedziczeniem społecznego wykluczenia, bądź czynników związanych z wykluczeniem, takich jak bieda, bezrobocie, czy uzależnienia. Dzieci wywodzące się z takiego środowiska rzadziej zdobywają dobre wykształcenie, a co za tym idzie mają mniejszą szansę poprawy swojego położenia w stosunku do rodziców. Przyczyny tego zjawiska związane są między innymi z kosztami edukacji, którym nie mogą sprostać rodziny biedniejsze.

Czynnikiem sprzyjającym dziedziczeniu wykluczenia społecznego jest również przekazywany z pokolenia na pokolenie brak zaradności życiowej i umiejętności skutecznego radzenia sobie w otaczającej rzeczywistości oraz uzależnienia od pomocy społecznej (zjawisko „wyuczonej bezradności”).

Z tych właśnie powodów należy wspomóc rodziny w poprawie dotychczasowej sytuacji życiowej. Praca z rodzinami w ramach programu zakłada, że jedynie podejście kompleksowe, systemowe w rozwiązywaniu problemów życiowych może dać gwarancję skuteczności i ciągłości wypracowanych zmian. Ponadto wychodząc z założenia, że nie wystarczy oddziaływać na niektórych członków rodziny, oddziaływaniami w ramach programu objęta zostanie rodzina jako całość ze względu na poważne zagrożenie powielaniem przez dzieci i młodzież powstałego w rodzinie modelu życia, zagrożenie dziedziczeniem statusu klienta pomocy społecznej, brak lub ograniczenie dostępu do życia społecznego lub kulturalnego oraz dóbr i usług w przyszłości, a także izolację od społeczeństwa. Istotną rolę w realizacji działań będzie miało kierowanie ich również do rodziców, co stworzy szansę na zmianę w systemie rodzinnym, pozwalającą w perspektywie, na prawidłowe pełnienie ról społecznych, rodzinnych i zawodowych zarówno przez młodzież, jak i rodziców.

Praca z rodziną w ramach programu zakłada również, że rodzina znajdująca się w trudnej sytuacji życiowej na ogół objęta jest pomocą równych instytucji i organizacji, które często prowadzą swoje działania bez porozumienia z pozostałymi. Skutkuje to dublowaniem form pomocy, udzielaniem pomocy w formie i wymiarze nieadekwatnym do potrzeb, a także posiadaniem niepełnej wiedzy przez podmioty zaangażowane w pomoc danej rodzinie. Z tych właśnie powodów do pracy z rodziną zaangażowane będą również instytucje i organizacje działające w środowisku lokalnym na rzecz młodzieży i rodzin.

Wśród młodzieży, z ich rodzicami oraz instytucjami pomagającymi rodzicom w czerwcu 2010r. przeprowadzono badania pilotażowe. O wypowiedź poproszono 17 rodzin korzystających z pomocy MOPS w Krakowie, Filia nr 7 wstępnie wytypowanych przez pracowników socjalnych do udziału w programie aktywności lokalnej „Soła Rodziny”. Celem było przeanalizowanie przyczyn występowania sytuacji wymagającej korzystania z pomocy społecznej, tendencji dotyczących stylu życia, rodzaju aktywności, zainteresowań oraz sposobu spędzania czasu wolnego w grupie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym i rodzinach tej młodzieży. Wśród problemów osób badanych dominują bezrobocie, długotrwała choroba, ubóstwo, problemy mieszkaniowe. Rodzice dostrzegają przede wszystkim problemy finansowe, zaś instytucje znacznie szerszy ich wachlarz, w tym również tzw. Miękkie przyczyny trudności, jak niskie poczucie własnej wartości nastolatków czy brak

autorytetów w najbliższym otoczeniu. Najważniejszym efektem przeprowadzonych badań oprócz diagnozy sytuacji rodzin była deklaracja o udziale w programie wszystkich instytucji pomagających rodzinom oraz deklarowane zainteresowanie młodzieży planowanymi działaniami.

Odniesienia do dokumentów programowych

Koncepcja Programu Aktywności Lokalnej wynika wprost z celu operacyjnego I – 7 Strategii Miasta Krakowa – *Tworzenie warunków udziału w rozwoju społeczności osobom i grupom zagrożonym wykluczeniem*. W opisie celu podkreśla się, iż „do poprawy jakości życia grup zagrożonych marginalizacją dążyć należy przez wykorzystanie aktywności osób, rodzin i środowiska lokalnego przy pełnym zaangażowaniu możliwości, środków i zasobów instytucji publicznych miasta Krakowa.” (str. 32).

Program zakłada m.in. pobudzenie aktywności młodych mieszkańców i ich rodzin oraz ograniczenie patologii społecznej. Założenia te zostały stworzone w ciągu prac nad koncepcją PAL, w oparciu o wnioski z przeprowadzonych badań mieszkańców i pracowników instytucji zajmujących się ich problemami. Tym samym realizacja programu ukierunkowanego na przeciwdziałanie marginalizacji oraz poprawę funkcjonowania społecznego rodzin i młodzieży w wieku dorastania w Dzielnicach V i VII jest w pełni uzasadniona.

Metodologia pracy

W PAL „Siła Rodziny” podstawową metodą pracy jest CAL (Centrum Aktywności Lokalnej). Jest to metoda pracy w środowisku lokalnym i model instytucji inicjującej aktywność i rozwój społeczności lokalnej (www.stowarzyszenie.cal.org.pl).

Centrum Aktywności Lokalnej w oparciu o wiedzę dotyczącą sposobów organizowania środowiska lokalnego i rozpoznane potrzeby i zasoby tego środowiska tworzy strategię rozwoju lokalnego. Poprzez działania animatorów społeczności lokalnej lub animatorów lokalnych (community workers) inicjuje różne formy aktywności społecznej.

Metoda ta charakteryzuje się:

- podejściem całościowym uwzględniającym wszystkie czynniki środowiskowe: prawno-polityczne, demograficzne, ekonomiczne, zdrowotne, kulturowe, edukacyjne itp.,
- równoprawnością uczestników – mieszkańców i lokalnych instytucji,
- aktywizowaniem pojedynczych osób, grup społecznych, jak i ich lokalnego otoczenia.

Ponadto praca metodą CAL oznacza:

- posiadanie lub stworzenie realnego, fizycznego miejsca, które będzie służyć ożywieniu i integracji społeczności lokalnej (miejscem takim może być siedzib instytucji),
- tworzenie w środowisku koalicji na rzecz pracy w społeczności i wokół problemów,
- inicjowanie ruchów samopomocowych i obywatelskich,
- promowanie i wdrażanie pracy wolontarystycznej i zespołowej,

- inicjowanie lokalnych akcji i wydarzeń,
- działania w oparciu o programy i projekty.

Praca metodą CAL odpowiada zatem na rozpoznane potrzeby społeczności lokalnej, angażuje mieszkańców w proces ich rozwiązywania w myśl zasady: „Pomóżmy ludziom, aby pomogli sobie sami” (www.cal.boris.org.pl).

Zespół CAL powinien wyłonić w efekcie na swoim terenie lokalnych liderów – wolontariuszy, którzy będą przy wsparciu swoich sąsiadów i znajomych realizować własne pomysły, rozwiązywać problemy i konflikty.

Organizacja pracy w projekcie

Zgodnie z wytycznymi metody CAL instytucją realizującą projekt jest Filia Nr 7 Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie, a miejscem, które będzie służyć aktywizacji i integracji społeczności lokalnej wokół problemów młodzieży w wieku 15 – 25 lata i ich rodzin, będzie lokal wynajmowany na potrzeby projektu, znajdujący się przy ul. Urzędniczej 20. Lokal stanowić będzie siedzibę animatora lokalnego i jednocześnie miejsce zajęć grupowych oraz konsultacji i indywidualnych porad specjalistycznych dla beneficjentów oraz spotkań z przedstawicielami lokalnych instytucji. W lokalu programu prowadzony będzie również telefon informacyjno-konsultacyjny dotyczący realizacji Programu Aktywności Lokalnej „Siła Rodziny”. W związku z tym, że w znacznej części beneficjentami programu będą osoby młode, planowane jest również prowadzenie blogu, który jest popularną formą rozpowszechniania wiedzy o różnych inicjatywach i może być formą promocji projektu wśród potencjalnych młodych adresatów.

W PAL „Siła Rodziny” zastosowano także metodę pracy socjalnej grupowej: tworzenie i prowadzenie grup wsparcia, które docelowo mają stać się grupami samopomocowymi, oraz warsztatów, m. in. rozwijających umiejętności społeczne.

Metodą stosowaną w ramach projektu będzie również praca socjalna z indywidualnym przypadkiem, poradnictwo specjalistyczne, w tym: poradnictwo prawne, psychologiczne, rodzinne i zawodowe.

Do realizacji projektu zatrudniono koordynatora projektu – animatora lokalnego. Planuje się również zatrudnienie specjalistów, m.in. pedagoga, psychologa i doradcę zawodowego.

Do uczestnictwa w projekcie zostaną również zaproszeni pracownicy i/lub przedstawiciele podmiotów lokalnych, działających na rzecz młodzieży, klubów sportowych, placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego (Dziennego Ośrodka Socjoterapii „U Siemachy”, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci), domów kultury, organizacji działających na rzecz młodzieży i ich rodzin. Ważną rolę w projekcie będzie odgrywać promowanie i wdrażanie pracy wolontarystycznej i pomoc wolontariuszy, rekrutowanych w szczególności wśród studentów.

Celem tych działań jest tworzenie koalicji na rzecz pracy w środowisku wokół zdiagnozowanych problemów młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym oraz ich rodzin.

Z obserwacji pracowników socjalnych pracujących z rodzinami na terenie Dzielnic V i VII wynika, że w rodzinach korzystających z pomocy społecznej występuje niski poziom aspiracji życiowych, rodzice podejmują zatrudnienie najczęściej na umowę zlecenie, bardzo często dochodzi do uzależnienia od świadczeń z pomocy społecznej – rodziny wykazują się niewielką aktywnością w celu przezwyciężenia swojej trudnej sytuacji życiowej. Z tego powodu istnieje potrzeba realizacji programu, który obejmowałby całe rodziny, a nie tylko pełnoletnich członków, ze względu na zagrożenie powielaniem przez dzieci negatywnych (pasywnych) postaw życiowych ich rodziców. Moment, w którym młodzież staje przed decyzjami dotyczącymi swojego życia jest najlepszym, w którym można kierować do niej oddziaływania, które będą wpływać na podejmowanie właściwych wyborów życiowych, zarówno w obszarze osobistym, jak i zawodowym.

W ramach działań na rzecz beneficjentów programu mogą współdziałać instytucje lokalne oraz przedstawiciele biznesu. Dzięki połączeniu różnych potencjałów środowiska lokalnego możliwe jest przełamanie niewłaściwych postaw życiowych oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

Potencjał projektodawcy stanowi kadra pracowników socjalnych i specjalistów zatrudnionych w Filii nr 7 MOPS, posiadających wieloletnie doświadczenie w prowadzeniu pracy socjalnej oraz realizacji projektów socjalnych.

Zasobami materialnymi i lokalowymi programu jest lokal mieszczący się przy ul. Urzędniczej 20/3, który stanowić będzie siedzibę PAL „Siła Rodziny”. W lokalu będą odbywać się spotkania w ramach Klubu Rodziny, spotkania z wolontariuszami, prowadzony będzie również punkt informacyjno-konsultacyjny dla mieszkańców.

Zakładane rezultaty

Rezultaty twarde:

- Utworzenie nowych form wsparcia dla społeczności lokalnej Dzielnic V i VII: klubu rodziny przeznaczonego dla młodzieży i rodzin oraz telefonu informacyjno-konsultacyjnego.
- Ukończenie przez 30 osób warsztatów edukacyjnych, mających na celu rozwój umiejętności pełnienia ról społecznych i rodzinnych, wyznaczania celów życiowych.
- Udział 10 osób w grupie wsparcia.
- Udział 20 osób w zajęciach umożliwiających rozwój zainteresowań (zgodnie z potrzebami i zainteresowaniami, przykładowo: zajęcia sportowo-rekreacyjne, muzyczne, turystyczne).
- Objęcie 30 osób usługą indywidualnego poradnictwa psychologicznego i/lub pedagogicznego.
- Udział 20 osób w indywidualnych i/lub grupowych spotkaniach z doradcą zawodowym.
- Udział 5 osób w zajęciach Klubu Integracji Społecznej.
- Ukończenie przez 15 osób kursów kształtujących wiedzę i umiejętności zawodowe.

- Objęcie 2 rodzin usługą asystenta rodzinnego .
- Skorzystanie 15 beneficjentów z indywidualnej pomocy wolontariusza (np. pomoc w nauce)
- Zorganizowanie w każdym roku realizacji programu wyjazdowych warsztatów poza Kraków dla beneficjentów PAL.
- Zorganizowanie w trakcie realizacji programu 10 spotkań ze współpracującymi podmiotami.

Rezultaty miękkie:

- Podniesienie poziomu samooceny beneficjentów programu.
- Nabycie umiejętności komunikacyjnych przez beneficjentów.
- Nabycie umiejętności aktywnego i społecznie akceptowanego sposobu spędzania czasu wolnego przez młodzież.
- Zmiana nawyków życiowych beneficjentów programu.
- Wzrost uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym.
- Nabycie wiedzy i nowych umiejętności o charakterze zawodowym.

Monitoring i ocena programu

Monitorowanie programu odbywać się będzie systematycznie w trakcie jego trwania, poprzez analizę dokumentów wytwarzanych na poszczególnych etapach wykonywania zadania, tj. rekrutacji, świadczenia usług, rozliczania usług, zlecania zadań, sprawdzania listy obecności podczas zajęć i spotkań.

Monitorowanie zajęć w grupach edukacyjno-wspierających oraz podczas spotkań informacyjnych będzie się odbywać na podstawie analizy ankiet ewaluacyjnych (przeprowadzanych raz na kwartał wśród uczestników projektu).

Celem bieżącego monitoringu będzie:

- pomiar osiąganego postępu w projekcie i porównywanie go z założonymi rezultatami,
- wskazanie na ewentualną potrzebę podjęcia działań korygujących.

Na koniec okresu programowania zostanie dokonane podsumowanie i ocena efektywności Programu Aktywności Lokalnej w postaci raportu końcowego opracowanego przez zespół realizatorów programu, w oparciu o przeprowadzone badania ewaluacyjne i raport z ewaluacji.